

Гартаючы старонкі гісторыі

У рэдакцыі газеты «Звязда» прайшоў «круглы стол» «1918-ы: набыткі і страты», прысвечаны падзеям стогадовай даўніны. Падчас яго акадэмік-сакратар АДДзялення гуманітарных навук і мастацтваў НАН Беларусі, доктар гістарычных навук Аляксандр КАВАЛЕНЯ, старшыня Пас-таяннай камісіі па адукацыі, культуры і навуцы Палаты прадстаўнікоў На-цыянальнага сходу, член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар гістарычных навук Ігар МАРЗАЛЮК, акадэмік, доктар гістарычных навук Міхаіл КАСЦЮК, дырэктар Інстытута гісторыі НАН, кандыдат гістарычных навук Вячаслаў ДАЊЛОВІЧ, загадчык аддзела найноўшай гісторыі Беларусі Інстытута гісторыі НАН, кандыдат гістарычных навук Сяргей ТРАЦЦЯК, кандыдат гістарычных навук Валянцін МАЗЕЦ, старшыня БНФ «Адраджэ-не» Рыгор КАСТУСЕЎ вялі гаворку пра ў многім неадназначныя і нярэдка лёсавызначальныя для нашага народа падзеі, якія адбываліся на беларускай зямлі ў 1917 — 1918 гадах.

Адна з тэм размо-вы — абвяшчэнне Беларускай Народ-най Рэспублікі. Цікава адзначыць, што менавіта па гэтай тэме 10 га-доў таму наша га-зета праводзіла «круглы стол» «БНР: паверх бар'є-ров» (глядзі «СБ» за 22.03.2008 г.). У ім таксама прымалі ўдзел не-каторыя вышэй-названыя ша-ноўныя эксперты.

Атрымліваецца, зараз, напярэдадні 100-годдзя БНР, гэтая размова пра-доўжылася на старонках «Звязды»... Цалкам са зместам «круглага стала» можна азнаёміцца на сайце выдання — www.zviazda.by. А мы прапануем чытачам некаторыя яго фрагменты.

ФОТО ЕВГЕНІЯ ПІСЕЦКАГО

Аляксандр Каваленя:

— Дзяржаваўтваральныя працэсы беларускага народа вядуць адлік не з XX ста-годдзя, яны маюць глыбінныя карані. Вядома, 1918 год стаў тым рубіконам, калі і грамадства, і нацыянальныя лідары саспелі для таго, каб абвясціць аб стварэнні са-мастойнай рэспублікі з назвай Беларусь. І абвяшчэнне Беларускай Народнай Рэс-публікі ў той час не было выпадковай з'явай. Менавіта ў той няпросты і празмерна супярэчлівы гістарычны перыяд з'явіліся аб'ектыўныя і суб'ектыўныя ўмовы для рэальнага абвяшчэння нацыянальнай дзяржаўнасці.

Вячаслаў Даніловіч:

— У нашай дзяржаўнасці былі як гістарычныя формы — дзяржаўныя ўтварэнні на нашай тэрыторыі, пачынаючы ад Полацкага княства, так і нацыянальныя — калі ў назве загучалі словы «Беларусь», «беларуская». Вось гэтыя нацыянальныя карані і бяруць свой пачатак у 1918 годзе, калі была абвешчана Беларуская Народная Рэс-публіка. Так, яна не стала сапраўднай дзяржавай, але гэта была першая спроба практычнай рэалізацыі ідэі беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці. І гэта вельмі важны момант у нашай тысячагадовай гісторыі.

Міхаіл Касцюк:

— БНР — не сплантаная, не выпадковая грамадска-палітычная з'ява. Не варта забываць, што яна вырасла з 1-га Усебеларускага з'езда — надзвычай прадстаўніча-га органа беларускага народа... Дакументы сведчаць, што за перыяд акупацыі было адкрыта каля 300 беларускамоўных школ. Але гэта зусім не сведчанне таго, што немцы так апекаваліся нашым нацыянальным рухам. Палітыка Германіі на акупа-ваных землях была ў супрацьпастаўленні ў першую чаргу Расіі і Польшчы. Белару-сы тут аказаліся якраз дарэчы.

Сяргей Траццяк:

— Летам 1918 года ў Маскве, скліканы Беларускім нацыянальным камісарыя-там і беларускімі камуністычнымі секцыямі, прайшоў з'езд бежанцаў з Беларусі, які, па сутнасці, быў працягам 1-га Усебеларускага з'езда і прыняў тую рэзалюцыю, якія на з'ездзе прыняць не паспелі. А 30 снежня ў Смаленску збіраецца 6-я паўноч-на-заходняя канферэнцыя расійскай кампартыі большавікоў, якая абвешчае сябе 1-м з'ездам кампартыі Беларусі і прымае рашэнне аб стварэнні Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі Беларусь (ССРБ). Яе карані таксама там, у 1-м Усебеларускім з'ездзе.

Ігар Марзалюк:

— Нельга толькі стваральнікаў БНР лічыць правапераемнікамі ідэй 1-га Усебеларускага з'езда. Яшчэ больш, дэмакратычнага мандата і легітымнай правапераемнасці з Усебеларускім з'ездам Рада БНР на самай справе не мела, бо Усебеларускі з'езд ніколі патрабаванняў незалежнасці не агучваў. Легітымным пераемнікам і прадаўжальнікам ідэй Усебеларускага з'езда быў Белнацкам. Ад пачатку 1918 года ў беларускім руху існавалі і сапярнічалі дзве плыні — «белнацкамаўцы» і «бэнэ-эраўцы». Аб'ектыўна ж — і тыя і другія працавалі на карысць Беларусі, імкнуліся да стварэння беларускай дзяржаўнасці.

Рыгор Кастусёў:

— Пра тое, што людзі не ведалі і не разумелі ў той час дзяржаўных памкненняў, я гатовы сирачацца. Мой дзед Максім Баравікоў, які быў родам з Магілёўшчыны, у той час служыў у Чырвонай Арміі. Пра 1918 год ён калісьці расказваў, што чырвонаармейцы, выходзячы з Беларусі, збіраліся разам і абмяркоўвалі, што адбываецца ў іх на радзіме. Да іх не даходзіла назва БНР, да іх не даходзілі нейкія іншыя дэталі, але тое, што беларусы збіраюцца жыць самастойна, асобна ад Расіі, яны ўспрымалі станоўча.

Валянцін Мазец:

— Лічу, нельга казаць, што ідэя Беларускай Народнай Рэспублікі, якая адлюстроўвала імкненне беларусаў жыць у сваёй нацыянальнай дзяржаве, пацярпела паражэнне. Уся справа ў тым, што ў тых складаных, перш за ўсё геапалітычных, абставінах — а БНР абвешччалася ва ўмовах Першай сусветнай вайны і знаходжання на беларускай зямлі акупацыйных войскаў — стварыць самастойную дзяржаву было проста немагчыма. Але ж ідэя незалежнай беларускай дзяржавы засталася.

Падрыхтаваў Максім ОСІПАЎ.

osipov@sb.by